

מראי מקומות לסוגיות הנלמדות

פרשת נשא כתובות כא. - כה:

כא. לדברי חכמים על מנה שבשטר הם מעידים.

ופירש"י אנחנו ראינו המלוה וחתמנו. ובתור"ד הבין בשיטתו, דצריכין הם לומר כן בפירוש, וכ' ע"ז, ואינו נ"ל, שבין זוכרין המלוה ומעידין עליה, ובין אין זוכרין אותה שכבר שכחו העדות אלא שמכירין חתימתו ומעידין עליה, פליגי רבי ורבנן, דרבי סבר אע"פ שזוכרים ההלואה ומעידין עליה, אפ"ה על כתב ידן מעידין, שאם לא יקיימו החתימה הויא לה מלוה ע"פ, ולא טרפא ממשעבדי, א"נ מצי אידך למיטען פרעתי, הלכך זקוקים אנו לעדותן לומר מכירים אנו חתימתנו, ולשווייה שטרא מעליא למיטרף מן הלקוחות ושלא לטעון פרעתי, ורבנן סברי, לא מבעיא אם זוכרים המלוה ומעידים עליה, אלא אע"פ שאין זוכרים אותה כי אם מכירין חתימתו, על מנה שבשטר הן מעידין, שמתחילה כשחתמו העידו כ"א על המנה, גם עתה שבאין לקיים חתימתו, כל עדותן אינה באה אלא על המנה, ואע"פ שעכשיו אינן זוכרין אותו, שכיון שבאים לקיים החתימה שנעשית על המנה, נמצא שכל עדותן על זו היא. עכ"ל.

ותוס' [בד"ה על כתב ידן] והרא"ש [סי' י"ז] כ', דלרבנן אפי' אומרים בהדיא דעל כתב ידן הם מעידין, אנו חושבין אותם כמעידין על מנה שבשטר, וכן לרבי אפי' אמרו בפירוש שמעידין על מנה שבשטר, אנו חושבין אותם כמעידין על כתב ידן. [והקשה הקרב"נ, [אות ג'] דהו"ל להוכיח כן, מדקתני צריכין לצרף עמהן אחר, ולא קתני שיאמר בפירוש שמעיד על מנה שבשטר, ותירץ דהו"ל חוזר ומגיד, כיון שלא אמר כן בתחילה].

וכ' עוד הרא"ש, דכ"ז דוקא כשזוכרין ההלואה ע"י ראיית השטר, אבל אם זוכרין מעצמן, מודה רבי דעל מנה שבשטר מעידין וא"צ אחר עמהן, והיכא שאין זוכרין ההלואה אפי' ע"י ראיית השטר, מודו רבנן דצריכין לצרף עמהן אחר, דא"א להם להעיד על מנה שבשטר. [ואע"פ שראיית הרא"ש מן הירושלמי, והתוס' לעיל [כ. בד"ה כ' יוחנן] כ' דלישנא דגמ' התם לא משמע הכי, כ' הקרב"נ דהיינו דוקא לפרש פלוגתא דר"ה ור' יוחנן התם, אבל בפלוגתת רבי ורבנן דהכא איכא למימר דהתוס' נמי מפרשי כהירושלמי].

כא. ונפק"מ היכא דמית חד מינייהו וכו'.

הקשה המהר"ם שי"ף, אמאי לא עביד נפק"מ בקיום שובר, דאי מספק"ל עבדינן התם לחומרא שלא להוציא ממון אף בקיום ע"א, משום דילמא על גוף העדות הן מעידין ולא על כתב ידן [ובעי תרין], ותירץ בת"י בתרא וז"ל, ועוד אפשר דלא שייך על מנה שבשטר [הן מעידין] לגבי שובר. וכ' ע"ז בביאור, אולי כוונתו, דהא אין מועיל לרבנן כי אם בזוכרין העדות, דבאינן זוכרין בעינן עכ"פ שנים על כל חתימה, [כדלעיל בשם הרא"ש ע"פ הירושלמי], וא"כ גבי שובר מומ"נ, אי זוכרין, ממילא השט"ח פרוע, אף אם

לא יעידו כלל שזהו חתימתו, ואין נפק"מ בנאמנותן שזה כתב ידן. [רק בקיום שטר, דאם יעידו מה שזוכרין הויא מלוה ע"פ].

כא. לכתוב חתימת ידיה אחספא ושדי ליה בבי דינא וכו'.

כ' הריטב"א, פירוש, דהשתא לא מסהיד איהו על חתימת ידיה, אלא בי דינא מקיימין ליה, דמדמו כתיבה לכתיבה. ומכאן אני אומר, שישראל שהיה חתום בשטר ונשתמד, ואין לנו מי שיעיד על כתב ידו דהוא משומד, מחוי חתימות ידיה בבי דינא ומדמו ליה, דהא לא חשיב עדות.

כא. דילמא איכא דס"ל הלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו, ובהא אפי' מחביריו.

כ' הרשב"א, כלומר משום דמסתבר טעמיה דניבעי צירוף, דאי משום דאמנה שבשטר מעידין, אפי' היו העדים זכורים עדותן, מ"מ מצד עדות זו לא תועיל לטרוף ממשעבדי, והלכך עד דמסהדי אכתב ידן לא יועיל, וניבעי אכל חדא וחדא תרי סהדי, כי היכי דליטרוף ביה ממשעבדי, קמ"ל דאפ"ה הלכה כרבנן. בשם הר' שלמה ב"ר אברהם דמונטפשליר ז"ל. וטעמיהו דרבנן, משום דסופן כתחלתן, מה תחלתן אינהו משוו ליה שטרא, השתא נמי אינהו משוי ליה שטרא.

כא. עד ודיין מצטרפין.

הרי"ף בב"ב [קסה:]; [הו"ד ברשב"א בסוגיין, ועיין בכס"מ [פ"ד מהל' עדות ה"ו] בשם שו"ת הרשב"ץ [סי' קס"ו] באורך], פירש בדרך אחר משאר מפרשים, דמיירי בעד אחד שהעיד שראה ההלואה, ודיין אחד שהעיד שבבית דינו נתחייב על פי עדים, דלרב יהודה אמר שמואל מצטרפין, ואסקה רבא דאין מצטרפין. וביאר הרשב"א, דסהדא מסהיד על ההלואה, ודיינא לא מסהיד אלא שבבית דינו נתחייב, אבל אינו יודע אם נתחייב באמת או בשקר. ולפי פירוש, לא דמי להודאה אחר הלואה דמצטרפין [סנהדרין ל:]; דהתם תרוייהו בקושטא קא מסהדי, האי דחזא כשמנה לו מנה, והאי דחזא דאודי ליה קמיה בה הוא מנה, אבל הכא, דילמא הני דאסהידו עליה בבי דינא שקרא קא מסהדי, ודיינא מאי דשמע קא מסהיד. עכ"ל הרשב"א.

כא. בתוד"ה ודוקא. והא דתניא בפ"ק דקידושין וכו' נראה דאתיא כר"א דאמר עדי מסירה כרתי וכו'.

כ' המהרש"א, נראה מלשונם, אבל הך דשמעתין דליכא למיחש מידי בחספא, לא אתיא כר"א. וק"ק, דהא הך חששא דמגילתא אינו אלא משום הוציא עליו כתב ידו וכו' כדמסיק, דאינו אלא שטר ראייה בעלמא, ור"א נמי מודה ביה דאין כותבין אותו על דבר שיכול להזדייק, כמש"כ התוס' מדקאמר אבל שאר שטרות לא, וא"כ אתיא שמעתין שפיר נמי

כר"א. ועיין במצפ"א שהאריך ליישב בכמה אנפי, וכ' בסו"ד ז"ל, ועי"ל ע"פ מש"כ התומים [סי' ק"ד סק"ח] דכי אמרינן דשטרי הלואה היינו שטרי ראייה וא"צ עדי מסירה רק עדי חתימה אף לר"א, היינו למ"ד [ב"ב קעה:] שעבודא דאורייתא, דא"כ א"צ שטר רק לראיה, אבל למ"ד שעבודא לאו דאורייתא, צריך השטר לעשות שעבוד, וזה א"א בלא עדי מסירה לר"א כמו שטר מכירה וקנין. ולפ"ז לא הומ"ל מילתא דאביי הכא אליבא דר"א ולמ"ד דבהלואה עדי חתימה כרתי, דזה אינו לאביי, דס"ל שעבודא לאו דאורייתא כמש"כ תוס' בגיטין [ג. בד"ה כיון]. [ולפ"ר צ"ב, דסו"ס בכתב ידו לחוד ליכא שעבוד, ואין כאן אלא חששא דשטר ראייה, ובה מודה ר"א דמיפסל על החרס, ושפיר מצינן לאוקמה לסוגיין גם כר"א וכקושיית המהרש"א].

ובעיקר קושייתם כ' הריטב"א בשם רבינו יחיאל, דחספא דידהו כתב שאינו יכול להזדיף היה שלא היה שיוור, והא דאמרינן הכא דכתיב ליה אחספא, טעמא דמילתא דכיון דשדו ליה בי דינא לברא, לא רמי איניש אדעתיה לומר דאית ביה שום כתבא ולמשקליה, [ואי איתרמי דשקליה איניש ותבע ביה, יל"ע אי מיחייב המשליך לשלם בדיני שמים מיהת], אבל במגילתא איכא למיחש דכי חזי ליה בארעא שקיל ליה וכתב עליה מאי דבעי.

כא. בתוד"ה הוציא. פסק רב אלפס וכו' אבל נאמן הוא לומר פרעתי.

הקשה הריטב"א, א"כ מאי חששא איכא הכא, דהא כי עבדי ליה האי רמאות, יטעון פרעתי. וי"ל דדילמא כתיב ביה נאמנות, [וכ"כ בקרב"נ סי' י"ז אות ז'] מסברא דנפשיה, ותו דהא מסתמא מאן דמפקי עליה שטר רמאות שלא ליה מעולם, לא צריך למימר פרעתי, אדרבה צווח ואומר להד"מ, ותו לא מהימן לומר פרעתי, שכל האומר לא לית כאומר לא פרעתי דמי. ועוד תירץ בקרב"נ דילמא תבע ליה בתוך זמנו. [וצ"ב מאי מהני ליה, דודאי תוך זמנו לא יוכל להוציא ממנו. ואולי כוונתו, דיערים לתובעו בתוך זמנו, דמתוך שאין יכול לטעון אז פרעתי, יכפור הכל, וכתירוץ בתרא דהריטב"א ושא"ר, ואם יאמר שעדין לא הגיע הזמן, כ"ש דהויא הודאה בעיקר חיובו].

כא. בתוד"ה עד משמע דאפי' בשטר מקויים חיישין שמא זייף וכו'.

והא דתניא בתוספתא דשביעית וכו' אמרו לו אין מעשה ב"ד צריך קיום וכו'. וכ' ע"ז הרשב"א, יש מי שתירץ דהתם בב"ד המוחזק באותו מקום, שאין אדם חצוף לזייף ב"ד המוחזק במקומו, דמסתפי מפני שחתמתן ניכרת לרבים. [ולפ"ז לכאן ה"ה בשטר שנתקיים בב"ד המוחזק בעירו]. והרמב"ן נ"ר כתב דאינו כן, דהתם כן שניה, ר"י אומר וכו', אמרו לו אין מעשה ב"ד צריך לקיום. כלומר שא"צ לשתי החתימות, אלא הדיינין חותמין כדרך מבפנים, או העדים מבחוץ כשאר שטרות המקושרין. א"נ טעמא דפרוזבול וכו' [כתי' תוס'].

ועל עיקר דבריהם כ' הריטב"א ז"ל, וא"ת כיון שאע"פ שכתוב בו הנפק צריך קיום, למה היו רגילין לכתוב בו הנפק קודם שיקראו עליו ערעור, וכדמוכח בעובדא דמר שמואל דלעיל. וי"ל מפני שפעמים שאין כתי"ש של עדים ניכר כ"כ [דזמנין דלא משכח קיום לעדים, ומשכח קיום לדיינין. ל' הר"ן], ועוד מועיל לענין השטר שנמצא בשוק, שיחזירוהו למלוה ולא חיישין שמא כתב ללוות ולא לזה, דלוה לא מקיים שטריה, כדאיתא בפ"ק דב"מ [טז:]. [ועיין בשו"ת הרשב"ץ [סי' קס"ו] דלפירושה הרי"ף בסוגיין [הו"ד לעיל] דלא איירי בקיום, אם היה השטר מקוים, שוב א"צ קיום אחר, וכ"ה שיטת הרמב"ם].

כא: עד שלא חתמו מעידין לפניו וחותם.

הרמב"ן תמה ע"ז, עדות שהעידו בפני אותו השלישי היאך שמה עדות, והא צריך ג', ואין עדות אלא בפני ב"ד. וי"ל כשהיה מומחה וראוי לדון בשאר דיני ממונות, או שיושיבו מחבריהן אצלו בשעת עדות. אבל הריטב"א כ' ז"ל, וליכא למימר דמירי שהשלישי גמיר וסביר וראוי לדון יחידי, וה"ה דסגי בקיום לפניו, דא"כ למה הוצרכו השלשה להצטרף עמו, ועוד, דסתם שלשה שישבו וכו' אפי' הדיוטות משמע, וליכא למימר שיעמדו שנים עמו, דא"כ הו"ל לפרושי, כדאמרינן לקמן גבי עדות

החודש. והנכון דהכא אפי' בשלישי והוא הדיוט מיירי, וכיון שישבו לקיים את השטר, הרי הם **עדים ודיינים כאחד**. ודכוותה אשכחן בפ"ק דגיטין [ה:]: גבי שליח האומר בפני נכתב ובפ"נ, למ"ד בפני שנים. וכ"כ הרשב"א [לקמן בד"ה הנח], ומשום דקיום שטרות דרבנן.

וז"ל הרא"ש [סי' י"ט כ'], ויש לדקדק מכאן שא"צ להעיד על חתימת העדים בפני כל שלשתן יחד, אלא די שיעידו בפני כל אחד ואחד בפנ"ע, דלא פסלינן הכא אלא בשביל שחתמו שקר. ובקרב"נ [אות צ'] הביא דבתשו' הרמב"ן [ס"ס צ"א] חולק, ומה שמדקדק רבינו אינו, כיון דהכא מיירי ששנים מכירין החתימות מעצמן והן מעצמן מעידים בפני השלישי, הו"ל כאילו קבלו שלשתן העדות יחד. [וצ"ב, ואולי כוונתו דשאני הכא דהמכירין הם הם הדיינין שיקיימו ויכתבו ההנפק אח"כ, משא"כ בעדים בעלמא דמגידין עדותן והולכין להם, לא חשבינן להו מכלל הדיינין לקבל העדות. ומ"מ צ"ב דלכאן סותר לד' הרמב"ן בחידושו וכנ"ל].

כא: לעולם אימא לך צריכין, ושאני הכא דקא מקיימא הגדה בחד.

כ' הרמב"ן, הכי קאמר לעולם אימא לך שצריך הגדה, אבל כאן, כיון שהם עצמן העידו בפני אותו השלישי, כבר שמעו עדות בפני ב"ד, ואילו לא העידו בפני השלישי, לא היה נקרא עדות, אבל השתא, אינהו גופייהו שמעו עדות גמורה בב"ד, ונעשים עדים ודיינין. עכ"ל. והרשב"א הביא והוסיף ע"ז ז"ל, וא"ת היכי אמר רב אשי דצריכי הגדה, והא איכא למימר לא תהא שמיעה גדולה מראיה כדאמרינן בר"ה [כה:]. תירץ הראב"ד, דס"ל לרב אשי דשאני דיני ממונות דכתיב בהו אם לא יגיד, דאלמא בעינן הגדה, אבל בעדות החודש לא כתיב ביה הגדה (אבל) [אלא] כזה ראה וקדש, וכן פירש שם רש"י ז"ל.

ומסיק הרשב"א, ואנן לא קיי"ל כרב אשי, דהא דרב אשי דחיתא בעלמא היא ודילמא קאמר, לומר דמהא לא תשמעינה דאיכא למידחי הכין, ואיהו נמי אפשר דלא ס"ל הכין. ועיין בהגרע"א שביאר דהא דאמרינן דבשעה שמעיד הוי עד ודיין בבת אחת, היינו לענין זה שיהא קבלת עדות בשלשה ומקיימין עדותן בפני דיין השלישי לדון על פיהם דמיקרי עדות בב"ד, אבל מ"מ שיהיה עדים עצמן דיינים אח"כ לדון ע"פ הגדת עצמן, זהו לא מסתבר שיהיה מיקרי עדות לגבי נפשיה, וכל שאין יכול לדון על ידיעתו בלא הגדתו, ג"כ אינו יכול לדון בשביל מה שהגיד ג"כ הדבר בפניו. דמה יוסיף תת כחו לגבי עצמו במה שהשמיע לאזניו מה שמוציא מפיו, הלא כבר ראה וידע זה קודם שהגיד, ולא שייך למיקרי לגבי נפשיה שהעיד לפני עצמו לדון עליו, ומה שמעידין לפניו וחותם, היינו דהוא חותם ע"י קבלת עדות שלהם בב"ד של שלשה, והם חותמים מכח הכרתם לחתימת העדים. [ויעו"ש שפירש מתחילה דאף לדחיתו של רב אשי דמקיימא הגדה בחד, דהיינו דבהגדה כל שהוא הקילו, ושוב הביא דברי הרמב"ן במלחמות שפירש דהויא הגדה לפני כולם כיון שגם השנים שמעו דברי עצמן, [וכנ"ל], וכ' דמ"מ זהו רק לדברי רב אשי שאמרן דרך דיחוי, אבל הא לא קיי"ל הכין].

ובבית יעקב נקט דאף כששלשתם מכירין, צריכין להעיד השנים בפני השלישי כדי לקיים מצות הגדה, אלא דבזה יוכלו להעיד גם אחר שחתמו, דעיקר הטעם דאין מעידין אחר שחתמו משום דהוי כשקר כדפירש"י, והיכא שכולן מכירין וא"צ הגדה רק משום קיום מצות הגדה, לא מיחשב שקר אף כשחתמין עצמן קודם הגדה.

כא: ליתבו בדוכתייהו וליקדשו.

כ' בתוס' הרא"ש, פירש"י שיעידו השנים בפני היחיד ואח"כ ישבו אצלו ויקדשו. ולא נהירא, דמסתמא בעינן קבלת עדות החודש בב"ד, אלא הכי פריך, אמאי צריכין לחזר אחר חברים הראויין לקדש החודש שישבו אצלו, [כדתנן יושיבו מחבריהם וכו'], יושיבו אצלו אינשי דעלמא כדי שיהו ב"ד לקבל העדות, ואחר שיעידו, ישבו הם אצלו ויקדשוהו. [ומבואר דאע"ג דבעינן ב"ד לקבל העדות, מ"מ א"צ ב"ד הראוי לדון ע"פ עדות זו. ולכאן תליא בפלוגתא דרס"ג והרמב"ן אי בעינן קבלת עדות דדיני נפשות בב"ד של כ"ג, עיין בפירוש הרמב"ן דברים י"ז, ו'].

כא: בתוד"ה הנח. וי"מ משום דבעינן עדות שאתה יכול להזימה וכו'.

הקשה הפנ"י, הא לדידן לא בעינן שום דרישה וחקירה בדיני ממונות כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין, כדאיתא בסנהדרין [לב]. ובכל הפוסקים, וא"כ לא בעינן עדות שאתה יכול להזימן, דהא לא שייך הזמה היכא דליכא דרישה וחקירה, וכ"כ הפוסקים להדיא דמתקנת חכמים לא בעינן בדיני ממונות עדות שאתה יכול להזימן וכו', א"כ מה הוצרך לשנויי בגמ' דקיום שטרות דרבנן, דהא אפי' אי הו' מדאורייתא, אפ"ה מדרבנן יש להכשיר עד המעיד לדין, כיון דלא בעינן עדות שאתה יכול להזימן. [יעו"ש, ובקונטרס אחרון שלו, שהאריך טובא בה].

כב. צריכין למיכתב במותב תלתא הוינא וכו'.

ופירש"י דקיום שטרות בשלשה והרואה שנים חתומין בו יאמר שבשנים קיימוהו. [ואתי למימר שקיום שטרות בשנים. ל' הרא"ש סי' כ"ב]. ובתוס' רי"ד כ', להודיע למה לא חתם השלישי, שיש לך לומר האחד היה קרוב או פסול מפני זה לא חתם, והאשרתא פסולה. [וכן בסיפא דאי כתב ביה שטרא דנן נפק בבי דינא תו לא צריך, פירש בשם גאון, דסתם ב"ד כשרים משמע ולא פסולים ולא קרובים]. וכ' בקרב"נ [אות ח'], דנפק"מ למש"כ תוס' [בד"ה במותב] דאם כתב במותב תלתא הוינא ולא כ' וחד ליתוהי, כשר, דזהו דוקא לטעמא דרש"י ודעימיה, אבל לטעמא דהתוס' רי"ד פסול, דאכתי ניוחש שאחד מהם היה קרוב או פסול ומפני זה לא חתם עמהם, כדי שלא יתברר ויתגלה פסולו. ועיין במאירי שכו' וז"ל, מ"מ כל שחתמו בו שלשה א"צ לכתוב במותב תלתא, אלא שהמנהג פשוט לכתבו. וי"א שצריך לכתבו מפני שיש לחוש שזה שלא בפני זה חתמו, והנפק דין גמור הוא וצריך שיחתמו ביחד, אלא שאין פוסלין אותו בכך.

כב. בתוד"ה תרי ותרי. וקשה דהכא אליבא דרב הונא קיימינן דאית ליה זו באה בפנ"ע ומעידה.

הרא"ש [בסי' כ"א] תירץ וז"ל, דהתם פסולי דידיהו הוי משום דמכחישינן את זו בעדות זו וחד מינייהו לפי דבריהם מסהדי שיקרא [שאלו אומרים כך היה מעשה, ואלו אומרים כך היה מעשה. ל' תוס' הרא"ש בשם מהר"ם], וכיון דלא ידעינן הי מינייהו קא מסהדי שקרא, מוקמינן כל חד מיניהו אחזקתיה, אבל הכא דקא מסהדי לפסול אחד בגזלנות לעדות ולשבועה, כה"ג לא מוקמינן ליה אחזקתיה, דכל תרי ותרי, אע"ג דאית ליה חזקה דכשרות, ספיקא דרבנן היא כדאיתא בפ' ד' אחין [לא]. וכו'.

והפנ"י הביא דבריו, והקשה ע"ז, דהא בההיא דרב הונא נמי כל כת וכת רוצין לפסול הכת השניה לעדות ולשבועה כיון שהעידו שקר בב"ד, ומה לי ערעור דגזלנותא ומה לי ערעור דעדות שקר. וכ' ליישב, דשאני התם בההיא דרב הונא, כיון דמדאורייתא בתו"ת מוקמינן לכולהו אחזקת כשרות, מדרבנן נמי לא רצו להחמיר ולומר דלא מהני חזקה, דא"כ יפסלו שתי הכתות לעדות ולשבועה, וממ"נ יפסלו כת אחת שלא כדן ומיחזי כחוכא ואיטולוא, משא"כ הכא בערעור דגזלנותא, שאין הספק אלא על אחד מהשלשה בלבד, החמירו חכמים לומר דלא אזלינן בתר חזקה, כמו בכל תו"ת דהוי ספיקא דרבנן. כנ"ל נכון, והמעין היטב בלשון הרא"ש יראה שבכלל דבריו דברי, אלא שקיצר במובן. [א"ה, לשון תוס' הרא"ש הנ"ל לכא' צ"ב לפ"ז].

והגרמ"ה כ' לבאר דעת החולקים על תוס', דלא דמי להעדים גופייהו [שהכחישו זא"ז], שלא העיד שום אדם שהעידו שקר, דעדות אחרונה אינה אלא הכחשת הענין, ולא על העדים הם מעידים, דאל"כ היו נאמנים אפילו על מאה, אלא עיקר העדות לא על העדים, וממילא לא מפסלו העדים מספק, [ודלא כרב חסדא דאמר "בהדי סהדי שקרי למה ליי", ר"ל דאפילו אין על העדים פסול, פסולים מחשש השקריות], משא"כ בשנים אומרים גזל ושנים אומרים לא גזל, הרי ספק פסול בעדות העדים, ולא מפקינן ממונא בזאת העדות.

וז"ל הרמב"ן, והך סייעתא ליתא, דשאני התם כיון שבאו זו אחר זו, אמרינן זו היא הכשרה, ודמי לבאו לישאל בזה אחר זה דאמרינן לענין טומאה

ששניהם טהורין, ואע"ג דהכא לאפוקי ממונא הוא, כיון שבאים בזה אחר זה כשרין, שאין הכחשתן פסול ברור, שאפי' באותה עדות קיי"ל נהי דאתכחוש באכילתה, באבהתא מי אתכחוש [ב"ב לא], אבל שתי כתי עדים הבאות לפנינו על אחד, ודאי פסלי ליה אפומייהו דהני, כי היכי דלא ליפוק ממונא אפומה, דהא בספק יוצא דינו מלפנינו.

כב. בתוד"ה תרי ותרי. על כן נראה כפיר"ח וכו', וכיון דמוזדו לקמאי דגזלן הוא וכו', הוי בחזקת פסלות עד שנודע לנו כשרותו.

וכ' ע"ז הרשב"א, ולפי דרכינו למדנו מתוך פירושו, דהיכא דגזל בניסן והשיב הגזילה באייר והעידו עליו בב"ד באלול שעשה תשובה, כל העדות שהעיד מאייר ועד אלול בטלין, דלא נכשר אלא מאלול ואילך שהעידו על תשובתו. ואינו מחזור, דאטו עדים מכשרי ליה, תשובה היא שמכשירתו, ומה שהעידו עליו עדים עכשיו, גילוי מילתא בעלמא הוא. וז"ל הריטב"א, וא"ת וכיון שהעידו אלו שכבר עשה תשובה קודם ערעורם של אלו, הרי לא נתבטל הצירוף, וכשחתמו כשר היה, וי"ל דהא ליתא, שאין זה נכשר עד שהעידו עליו בב"ד, ועוד, אפי' הוא נכשר למפרע משום שחזר בתשובה, כיון שלא נתברר הכשרו עד עכשיו, דין הוא שיתבטל הצירוף.

כב. האשה שאמרה וכו' נאמנת, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר.

כ' הגרע"א, קשה לי למאי צריך לזה, הא בדיבורה אשת איש הייתי לא מהימנא לב"ד בדרך נאמנות ועדות, ואנן אמרינן שאינו אמת, אלא מדין שויה אנפשה חתיכה דאיסורא, וכיון דהיא מסיימת "וגרושה אני", מעולם לא אסרה, ובפרט בנשביתי וטהורה אני, דשבוייה עצמה ליכא איסור כלל, אלא הטומאה, והיא ידעה בעצמה אם נטמאה אי לא, ולזה באמירתה נשביתי ליכא ענין שויה אנפשה חתיכה דאיסורא אם יודעת בעצמה שלא נטמאה, וכאשר אמרה בעצמה "וטהורה אני", א"כ ל"ל טעמא דהפה שאסר, הא לדידן ליכא בירור כלל על השביה, ושויה אנפשה חתיכה דאיסורא נמי ליכא. ובקוב"ש [אות נ"ח] כ' ע"ז, דדבריו צ"ע, דהא כיון שנאמנת לומר נשביתי דהודאת בע"ד כמאה עדים, הוי כאילו יש עדים שנשביתי, ועל כרחק הא דנאמנת לומר טהורה אני הוא מטעמא דהפה שאסר. וקושיא זו [דהגרע"א] אין לה מקום רק אם נפרש דהא דשויה חתיכה דאיסורא הוא מטעם נדר, אבל מוכח בכמה מקומות דהוא דין נאמנות, דאדם נאמן על עצמו לחובתו יותר ממה עדים וכו'. [יעו"ש באורך].

כב. אשת איש הייתי וגרושה אני.

בחי' מהרי"ח שבגליון המשניות דקדק, מ"ט לא תני ואלמנה אני, דיותר שכיח מיתה מגירושין. וש"ט לתרץ בכמה אנפי, ומסיק דהאמת שאם אמרה אלמנה אני, אפי' יש עדים שהיתה אשת איש נאמנת, דהרי האשה נאמנת לומר מת בעלי, ואין לומר א"כ תהא נאמנת בגרושה מיגו דאי בעי אמרה מת, זה אינו, דהיא מתירתא לומר מת שמא יבא, לכן טוענת גרושה. [א"ה, לפום פשטא דמתנ"י דלא אמרה למי היתה מקודשת, [עיי' בר"ן] בשם הרא"ה], ודומיא דהכי בסיפא דעדים, לכא' אין לה לירא שתוכחש כשיבא].

כב. ואם יש עדים שהיתה אשת איש והיא אומרת גרושה אני, אינה נאמנת.

כ' הפנ"י, נראה דהאי אינה נאמנת היינו שאסורה לעלמא, וכן לענין שאם נתקדשה מאחר א"צ גט בחיי בעלה ומותרת לחזור לבעלה, דלאו כל הימנה לשויה עליה חתיכה דאיסורא, כדאמרינן גבי טמאה אני לך, [א"ה], לכא' אין שייך הכא טעמא דשלא תהא נותנת עיניה באחר וכו' ששנינו שם, דהא אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה, אבל אם מת בעלה, ודאי חוששין לקידושי שני, דשויה אנפשה חתיכה דאיסורא וצריכה ממנו גט. [ולכא' ה"ה כשלא נתקדשה לאחר, שתהא אסורה לכהן אחר מיתת בעלה, מה"ט גופא],

כב. וחזרה ואמרה פניה אני נאמנת וכו', כגון שנתנה אמתלא לדבריה.

כ' הרשב"א, כלומר אפי' לאחר כדי דיבור וכו', אבל תוך כדי דיבור, נאמנת אע"פ שלא נתנה אמתלא לדבריה, מפני שהיא יכולה לחזור בה, דכל תכ"ד כדיבור דמי חוץ מע"ז וקידושין. וא"ת א"כ אשת איש הייתי וגרושה אני,

ונשביתי וטהורה אני, וכן שדה זו של אביך היתה ולקחתיה ממנו נאמן, למה לי משום מיגו, תיפוק לי דלא תהא אלא חזרה, הא יכולים הם לחזור בהן תכ"ד, דמיגו נמי כותן [אצ"ל בתוך] כדי דיבור הוא. י"ל דשאני התם דעומדין בדיבורן הן, אלא שהם מתיירין עצמן מצד אחר, וכיון שכן אי לאו הפה שאסר הוא הפה שהתיר, לא מהימני. וכ"כ הרא"ש והר"ן. ומסיק הר"ן בשם הרא"ה, דאי אמרה מקודשת אני **לפלוגי**, לא מהימנין לה בשום מיגו [וי"ג בשום אמתלא] אא"כ הוא מודה בדבר, דכיון שהודית שנתקדשה לו, לאו כל כמינה לחוב לו ולהפקיע עצמה ממנו.

כב. והא שוויא לנפשה חתיכה דאיסורא וכו', כגון שנתנה אמתלא לדבריה.

כ' הריטב"א ז"ל, אומרים בשם רבינו יחיאל ז"ל, שאם אמרה בתחילה אשת איש הייתי, אינה צריכה אמתלא, דאשת איש הייתי משמע דעכשיו פנויה הוא, [ומ"מ לא שרינן לה. אם לא אמרה להדיא "ופנויה אני", כדמשמע במתני', אלא שאם אמרה, נאמנת לפרש כן בלא אמתלא. אמנם ממש"כ בסו"ד לענין עדים משמע לכאן איפכא. ויל"ע], אבל עדים שאמרו אשת איש היתה, אין ראייה שהיא פנויה עכשיו, אלא דאינהו לא ידעי אם נתגרשה אם לאו, והיינו דתנן אם יש עדים שהיתה אשת איש וכו', ונכון הוא.

כב. בעא מיניה שמואל מרב אמרה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני מהו.

הרשב"א ביאר הא דמשמע דאיכא לאיפלוגי בינה לבין עובדא דאותה אשה דלעיל, דאיכא למימר משום דבאשת איש איכא למיסמך אמתלא, דדברים הניכרים הן, דהיה לה לחוש ולהערים לומר כך כדי שלא ירעו [וי"ג יראו, ואצ"ל ירצו] אותה אנשים שאינן מהוגנין, אבל בטמאה אני לך, למה לה למימר כך, לימא ליה בפירוש לית אנא בחילי, או בושא אני מאמך או מאחותך, ואהדר ליה רב דאפ"ה נאמנת. ובתוס' הרא"ש ש"כ, אע"ג דקילא מאשת איש, סד"א כיון דאפ"י אי לא מהימנין לה, תשתרי לאחר שבעה, אי"כ לא נסמוך על אמתלא, ולא דמי לאשת איש דאם לא נאמין לה אין לה היתר.

ועד"ז כ' הר"ן אהא דאמר רב דנאמנת, דאע"ג דבידה לתקן, סמכינן אמתלא, ולא אמרינן הא מיא בנהרא זילי טבילי. וכ"ע"ז בהגהת מהר"ם טיקטין ז"ל, וגם הדין היה נותן לאסור בנדה שאינה [ניתרת] בבת אחת, דאילו אשת איש אני, לשעה מועטת תוכל לומר נתגרשתי, ועוד, באשת איש אני איכא למימר דמעולם לא נאסרה לגבי האי גברא, דיכולה לחזור ולומר לזה נתקדשתי.

כב. באומרת ברי לי. פירש"י אין לבי נוקפי, שברי לי אילו היה קיים היה בא.

ובתוס' ר"ד כ', שבאה גם היא משם ואומרת מת בעלי. והריטב"א הביא פי' רש"י, וכ"ע"ז ז"ל, הוצרך רבינו לפרש כן, משום דאי אמרה ברי לי ממש, למה לי עדים, הא כל שאומרת מת בעלי תנשא [יבמות קיד:]. והקשו עליו ז"ל, דנהי דליכא אשם תלוי למי שאין לבו נוקפו, מ"מ איסורא דאורייתא או דרבנן איכא [ולשון הר"ן בקושייתו, דודאי כיון שאינה יודעת הדבר בבירור, **באשם תלוי קיימא**], וכ"ש אי קיימא בחזקת אשת איש דאיכא חיוב חטאת. לכך פירשו שאומרת ברי לי ממש, [שראיתו שמת. ר"ן], וכדדייק לישנא, וכי אמרינן שהאומרת מת בעלי תנשא, ה"מ היכא דליכא עדים דסייעי לה כלל, אבל כי איכא עדים, סמכה אעדים ולא דייקא ומינסבא. והר"ן כ' איפכא דהא דנאמנת היינו בדליכא עדים דמכחשי לה. [דס"ל דהא דדייקא ומינסבא לא עדיפא מאילו באו מאה עדים שמת, דתרי כמאה. ובדעת הריטב"א אולי י"ל, דס"ל דנאמנותה משום דאפקעינהו רבנן לקידושיה [במקום שתהא דייקא ומינסבא, שלא יהא מכשול]. או שמא ס"ל דאנן סהדי כי האי דדייקא ומינסבא, מהני אפי' במקום תו"ת. וע"ע בסמוך].

כב. דאמר עולא כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים וכו'.

כ' הריטב"א, יש שפירשו דבעדות אשה לא האמינה עד אחד, שאין דבר שבערוה פחות משנים, ומה שאמרו שהאשה נשאת בעד אחד שמת בעלה, אינו אלא מדרבנן שהקלו משום עיגונא ואפקעינהו רבנן לקידושיה

מינה, וכי אמרינן שהאמינה תורה ע"א כשנים, זהו בשאר איסורין שע"א נאמן בהם מן התורה, ורבנן נמי האמינו כבי תרי בעדות אשה. ולפירוש זה, אפי' באיסורין דעלמא, אם באו שני עדים בזה אחר זה, אין דבריו של שני במקום ראשון כלום, וראשון נאמן אפי' להקל, ופשיטא דמימרא דעולא משמע דה"ה באיסורין, דהא כל מקום קאמר. ומיהו בענין עדות אשה שמת בעלה, נראין דברי רבינו ז"ל דההיא מדאורייתא נמי היא וכדפרישית בדוכתה בס"ד. [ביבמות פח. בד"ה מתוך] ז"ל שם, דקים להו לרבנן דבמילתא דעבידא לאגלויי שהחמרת עליה בסופה כ"כ, ודאי קושטא קאי מסהדי, וכי דייקא ומינסבא בדין מינסבא, ואנן סהדי במילתא, ופרסום כזה נחשב בכל מקום כעדות גמורה ואפי' מדאורייתא, והכתוב מסרו לחכמים לדעת איזהו דבר מפורסם וניכר דברי אמת. עכ"ל שם].

כב. ומי חציפא כולי האי, והאמר רב המנונא וכו' אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה.

הקשה הגרע"א, הא מ"מ חזינן דלא דייקא בגירושין כ"כ כמו במיתה, דהא תנן דמת בעלי נאמנת משום דייקא ומינסבא, וגרושה אני תנן דאינה נאמנת זולת בפה שאסר, ועל כרחך משום דסומכת וסוברת אם יבוא בעלה תעיז בפניו לומר גרשתי. וצ"ל דלענין יסוד דייקא שוים, אלא דבמת דהוי עיגון טפי אם ימות בלא עדים, ע"כ ראו ז"ל לסמוך יותר על החזקה. [ועוד כ' שם בשם בנו הגרש"א ליישב קושיא זו בעצה עמוקה. יעו"ש].

כב. ע"א אומר נתגרשה וע"א אומר לא נתגרשה, תרוייהו באשת איש קמסהדי.

הקשה הר"ן, והיכי מיתוקמא בחזקת אשת איש אפומייהו, והא כיון שמכחישינן זא"ז, על כרחך חד מינייהו פסול הוא, דמה"ט אמרי' בפ' כל הנשבעין [שבועות מז:]: דשני כתי עדים המכחישות זו את זו, זו באה בפנ"ע ומעידה וזו באה בפנ"ע ומעידה, אבל לא אחד מכת זו וא' מכת שניה. לא קושיא היא, דמתוקמא כגון דתרוייהו מודו בגירושין, אלא דפליגי בקרוב לו וקרוב לה, ובכה"ג עבידי דטעו, [והו"ל כההוא דאמרינן [סנהדרין מ.]: זה אומר בשתי שעות וזה אומר בשלש שעות, ולא שנינו דחיקא הוא, דהא מסתמא לא עבידי סהדי דפליגי בגירושין דמכחשי אהדדי, אלא בכה"ג. ל' הריטב"א].

ומדברי הר"ן אלו הכריע הש"ך [ס' ל"א סק"א] במה שנחלקו חכמי בריסק בשני עדים שמכחישינן זא"ז, דחד מינייהו משקר, אם נאמר ג"כ שפסולים לעדות אחת ביחד. א"ד לא מיפסלי כיון שכל אחד אינו מוכחש משנים, ומדברי הר"ן מבואר, דכי היכי דשני כתי עדים פסולים לעדות אחרת, ה"ה שני עדים. ועיין בנתי"מ שהאר"י בזה, וכ' לדחות ראית הש"ך מהכא, דהא העד שאומר נתגרשה אינו מעיד שראה הקידושין, רק כשמעיד שראה שנתגרשה על כרחך היתה אשת איש, וכיון שעל הגירושין מחזיקין אותו למשקר או לאומר בדדמי, ממילא ליכא כאן רק עד אחד שהיתה אשת איש, ושפיר הקשה הר"ן.

כב. רב אסי אמר וכו', דאמרינן לה אם איתא דהכי הוה אחזי לן גיטין.

כ' הרשב"א, ואע"ג דטענה דקרעתי או שנאבד לה, כיון דאיכא תרי דמכחשי לה, חיישינן לה. אבל שלא במקום הכחשה, אע"ג דאמרינן [וי"ג דאמרה, ואצ"ל ואמרי, ר"ל עדים] עכשיו גרשה, ואמרינן אחוי גיטך ואמרה נאבד או שנקרע, לא חיישינן לה. ובתרי ותרי נמי, היכא דליכא לברורי, כגון דאמרי עדים אלו זה כמה גרשה ואלו אומרים לא גרשה, אע"ג דליתיה גיטא בידה מהימנא, דאין כאן הוכחה כלל דמשקרא, דזמן מרובה לא נטרה ליה לגיטא. [ולא נתבאר מהו שיעור זמן זמן מרובה, ובב"ב [כט.]: אמרי' עד תלת שנין מזדהר איניש בשטריה, אבל הכא לא משמע שיהא מרובה כ"כ, וממה שפי' רש"י עכשיו מת, היום, משמע דכל שעל אתמול דנין תו ליכא ריעותא במה שאין הגט בידה, והרמב"ם [פ"ב ה"ז] כ' אמרו העדים מכמה ימים נתגרשה וכו'. וצ"ת].

כב. בתוד"ה הבא. ואומר ר"ת דחזקה דאשה דייקא ומינסבא מרעה לה להך חזקה.

בקוב"ש [ב"ב אות קי"ג] נתקשה בזה, דבשלמא בחזקה נגד חזקה הוי ספק כמו בתו"ת, אבל דייקא ומינסבא הוא אנן סהדי, ואיך שייך לומר דמשום אנן סהדי יהא ספק [דהא מייאת אשם תלו], דממ"נ אם ההוכחה ברורה, נסתלק הספק, ואם אינה הוכחה גמורה ואכתי מספקא לן, הדרא קושיא לדוכתא דנוקמה בחזקת א"א וכו'. ושמא י"ל דלא מוקמינן לה אחזקה אלא היכא ששני צדדי הספק שקולין, אבל היכא דאיכא רגלים לדבר, הספק נוטה לצד אחד יותר מלחבירו, ובכה"ג לא מהניא חזקה, אף שאין זה בירור גמור שיהא נעשה לודאי ע"ז.

בת"י [עה"ג] הוסיף על ד' תוס' וז"ל, ובשנים אומרים נתגרשה נמי דייקא כי יראה שלא יוזמו עדים וכו'. [דפשיטא ליה דעדי גירושין צריכי דרישה וחקירה, ועיין בב"י [חו"מ ריש סי' ל'] דאיכא מרבנותא דס"ל דא"צ דו"ח, כי היכי דקיי"ל בשלהי יבמות דעדות אשה שמת בעלה א"צ דו"ח, משום דגביא כתובתה הוי כדיני ממונות].

כב: בתוד"ה באשם. א"נ לאו אשם תלוי ממש קאמר, אלא באיסור אשם תלוי.

וז"ל תוס' הרא"ש, נהי דאינו מביא אשם תלוי בחתיכה אחת, מ"מ איסור אשם תלוי איכא, דכיון דמספק"ל אם היא אשת איש אם לאו, איסורא איכא מספקא, אלא גזיה"כ היא דאינו מביא אשם תלוי להגין עליו מן היסורים אלא בחתיכה אחת משתי חתיכות. [ולהרמב"ם דכל ספק דאורייתא מה"ת לקולא, וספיקא דאיבע איסורא, מה"ת לחומרא, לכא' פשוט שא"א לומר כתיורין זה. אלא כתי' קמא תנוס' דבספיקא דהכא נמי איקבע איסורא, וכמבואר גם בדברי הרמב"ם פ"ח מהל' שגגות ה"ג].

כב: בתוד"ה כגון שניסת. והא דתנן בפ"ב דיבמות [כה]. הרגנוהו לא ישא את אשתו, לא ששנים מעידין כן וכו'.

וז"ל תוס' הרא"ש, וא"ת היאך מותרת לינשא לו, והא אמרינן בפ"ב דיבמות וכו' הרגנוהו לא ישא את אשתו, ו"הרגנוהו" משמע דאיכא תרי סהדי, ואפ"ה קאמר לא ישא את אשתו. ופיר"ח דהכא מיירי כגון שיש שלשה עדים, ותלתא לא חשידי.

וז"ל הרשב"א, כ' ר"ח ז"ל, ואע"ג דתנן ביבמות מת הרגתיו הרגנוהו לא ישא את אשתו, הכא י"ל [שנשאה] עד אחר זולתי השנים שמכחישים אלו את אלו, שאם נאמר אחד מאלו שנשא את האשה, נשאר אחד, ואין דבריו של אחד במקום שנים.

ובפור"י הביא דהרמב"ם בפיהמ"ש ביבמות כ' דהטעם דהאומר הרגתיו לא ישא את אשתו, שלא ילך ויהרוג את חבירו כדי שישא את אשתו, ולכא' תמוה למה לא פירש טעם האיסור כמו במעיד שמת, דטעמא דחשדינן דמשקר. אמנם י"ל דקשה ליה קושיית תוס' דהכא, דשנים אינם חשודין לשקר בשביל אחד, ועל כן הוצרך לפרש דטעם אחר יש בהרגתיו. [דלפ"ז הא דתנן התם הרגנוהו, הוא כפשוטו שההורגים מעידין בפנינו, ואף דלכא' ה"ה וכו' שאין שנים חשודין להרוג בשביל האחד, מ"מ אסרוהו על ההורג מטעם הנ"ל. ולפ"ז אפי' בגונא דהר"ח דאיכא תרי סהדי אחריני מלבד זה הנושאה, ג"כ בכלל האיסור הוא].

כג. רב אשי אמר לעולם תרי ותרי ואיפוך וכו'.

כ' בתוס' הרא"ש, הקשה ה"ר יצחק מנוח, אכתי מאי קא שני, תקשי ליה מדיוקא דרישא לדיוקא דסיפא כדפריך מעיקרא, דמשמע דוקא לא ראינוה שנתקדשה, הא ראינוה שלא נתקדשה [פי', דלא ראינוה שנתקדשה לאו שום עדות היא, הא ראינוה שלא נתקדשה כלומר באותה שעה שאומרים שנתקדשה ראינוה שלא נתקדשה], אם נשאת לא תצא, אע"ג דהווי תרי ותרי, ובסיפא משמע לא ראינוה שנתגרשה, הא ראינוה שלא נתגרשה אם נשאת תצא. ותירץ הר"ר משה מאיברא, הא דדייקינן מרישא אם נשאת לא תצא, בנישאת לאחד מעדיה, והא דדייקינן מסיפא אם נשאת תצא, בנישאת לאיניש דעלמא. [וכ"כ הר"ן]. אע"ג דעיל לא משינינן הכי, משום דלא שייך לחלק בדבר השנוי בגוף הברייתא, דמסתמא רישא וסיפא איירי בחד עניינא, אבל השתא דאתיא מדיוקא, שייך לחלק.

כג. ושנים אומרים לא ראינוה שנתקדשה.

הקשה בתוס' ר"ד, טעמא דאמרי לא ראינוה שנתקדשה, דלא ראינוה אינה ראייה, אבל אי אמרי (בעיקר) [בבירור] לא נתקדשה, כגון דאמרי, האשה או המקדש היו עמנו במקום פלוני, שמעידים עדות ברורה, ה"נ דאם נשאת לא תצא, ואמאי לא תצא, תרי ותרי נינהו, והבא עליה באשם תלוי קאי וכו'. תשובה, אילו העידו עדות ברורה כגון שאמרו אנו היינו כל היום עמכם באותו חצר ולא נפרדנו מכם כלל, ולא יתכן שנתקדשה באותו היום, שאילו כך, גם אנתנו היינו רואים המעשה, אלא שקר אתם מעידים, אין לומר בכאן תרי ותרי נינהו, שזאת היא הזמה גמורה, כיון שאומרים להם והלא עמנו הייתם יחד במקום פלוני כל היום כולו, ואנו לא ראינו ואתם היאך ראייתם, ובהזמה האמינה התורה האחרונים, ובטלה עדות הראשונים, והלכך טעמא דאמרי לא ראינוה דאינה ראייה, דתצא, ולא אמרינן אי איתא דקדיש קלא אית לה ואכתי הזמה היא, אבל אם העידו עדות ברורה, כיון דמזימים את הראשונים תנשא לכתחילה.

ובהגהות מבעל חש"ל הקשה וז"ל, הדבר צ"ע, דאכתי איכא לאוקמי דהעידו עדות ברורה ומ"מ לא הויא הזמה, כגון דאמרו דהמקדש היה עמנו במקום פלוני, [א"ה, לכא' היינו ממש ההוא גוונא שהזכיר התוס' ר"ד בקושייתו, ואפ"ה כ' דהוי הזמה], או דראינו דזרק הקידושין קרוב לו ולא היה קידושין כלל. וז"ל שה"ג בשם ריא"ז, ומז"ה [ומורי זקני הרב] אומר, הואיל והאחרים מעידים דבר ברור, זו הזמה היא, והאחרונים מבטלים עדות הראשונים, ומותרת להנשא לכל אדם. וכבר ביארתי בקונטרס הראיות שאין בו אלא הכחשה, וספק א"א היא כמו שביארנו.

כג. לא ראינוה אינה ראייה.

כ' המאירי, ומ"מ אם נפסלו הראשונים, וחזרו הללו ואמרו שראו, אין נאמנים, שאין חוזרים ומגידיים, וכ"כ גאוני ספרד בעדים שאמרו כתב ידינו הוא זה אלא שלא ראו, וחזרו והעידו שראו, אין נאמנים. עוד כ', ומ"מ אם אמרו אנו היינו באותו מעמד באותה שעה, והרגשנו בדבר ליתן לב על הענין ולא ראינו שם דבר זה, הסכימו הגאונים שהוא ראייה, ונעשה מעשה על ידם בשכיב מרע שצוה והיו עדים שצוה ליתן כך וכך לפלוני, ובאו אחרים ואמרו אנו היינו שם בשעת הצואה, והיינו נותנים לב על הענין, ולא שמענו בדבר זה מעולם, ודנו בה כשתי כתי עדים המכחישות זא"ז, וכן כל כיו"ב.

כג. לימא בדרב המנוא קמיפלגי וכו', לא דכו"ע אית להו דרב המנוא.

כ' הריטב"א, וסוגיין בכלי תלמודא דהלכתא כרב המנוא. הילכך כל שבפניו נאמנת לגמרי, ונוטלת עיקר כתובה, דהא קרי בה לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי, אבל תוספת לית לה וכו'. וא"ת היאך תהא נאמנת להנשא, א"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה. י"ל דהיינו רבותא דאשמועינן רב המנוא, דגדולה חזקה זו להאמינה אפי' באיסור אשת איש, שאין לך אחת מישראל ואפי' פרוצות בהן שתעיז לומר כן בשקר. ומיהו אינה נאמנת בטענה אחרת משום האי מיגו, דכיון דחזקה אין אשה מעיזה פניה בזו, ומעיזה פניה בטענות אחרות, אין כאן מיגו.

כג. לימא בדרב המנוא קמיפלגי, דמאן דמתני לה ארישא, אית ליה דרב המנוא וכו'.

כ' הרשב"א, לאו למימר דרב המנוא אפילו שלא בפניו קאמר, דשלא בפניו מעיזה היא, ומתני' היא דקתני אם יש עדים שהיתה אשת איש אינה נאמנת וכו', אלא הכי פירושא, מאן דמתני לה ארישא אית ליה דרב המנוא, דלרב המנוא דאמר דבפניו אינה מעיזה וסמכינן אהאי חזקה אפי' לינשא לכתחילה, בדין הוא דאפי' שלא בפניו נמי היכא דנישאת לא תצא, דכיון דאינה מעיזה בפני בעלה, ודאי מיחש חיישא שמא יבא ולא תוכל להכחישו, ומיהו באו עדים ואח"כ נישאת דאמרינן דתצא, היינו טעמא משום דעברה ארצון חכמים.

ופרקינן דכו"ע אית להו דרב המנונא, ומאן דמתני לה אסיפא סובר דכי איתמר דרב המנונא דאינה מעיזה, בפניו, כלומר אין סומכין אחזקה זו אלא בפניו, אבל שלא בפניו כלל כלל לא, דמעיזה היא עכשיו שלא בפניו, ואם יבא הבעל לאחר זמן, כיון שהעיזה פניה תעייז ותעייז להעמיד דבריה, ומאן דמתני לה ארישא, סבר אפי' שלא בפניו נמי אינה מעיזה לגמרי, דחוששת היא שמא יבא הבעל ואינה יכולה להכחישו.

כג. בתוד"ה תרוייהו בפניה קמסהדי. לא היה צריך וכו'.

והרמב"ן לעיל [כב: בד"ה הא דאמרינן] כ', דרב פפא דאמרה הכא סבר [בקידושין סה:]: שהמקדש בעד אחד חוששין לקידושין, ולית ליה בקידושין אין דבר שבערוה פחות משנים, [ולשון הריטב"א, ויש מתרצים דהכא ר"פ לטעמיה דאמר במס' קידושין שהמקדש בע"א חוששין לקידושין, וכל שכן חוששין לעד אחד שאומר שנתקדשה בפני שנים], לפיכך צריך להכחשתו של שני. ועיין בר"ן שהאר"ך להקשות ע"ז, ומסיק וז"ל, לפיכך נ"ל דהכא במאי עסקינן כגון ששניהם מודים שזרק לה קידושין, אלא שהם חלוקין אם קרוב לו או קרוב לה, וכיון שיש כאן שני עדים בזריקת הקידושין, ועבידי אינשי דטעו בקרוב לו או בקרוב לה, אמרינן דמדברנן לא תנשא, דחיישינן שמא בשעת הקידושין שניהם ראו שקרוב לה היו, וזה שאומר קרוב לו, טועה עכשיו וכו'. יעו"ש. [א"ה, לכאוף בכה"ג חשיב שפיר שני עדים בשעת קידושין לקיומי, אבל אכתי ליכא שני עדים לברורי, דאיך נצרף הגדת זה השני לברר שכך היה מעשה, והוא עומד וצווח שהיו קרוב לו, ואין כאן הגדת עדות ידיה שנתקדשה, דלכאוף גרע מעדים שאומרים בב"ד שמסופקים עתה אי קרוב לו היו או קרוב לה. ויל"ע].

כג. בתוד"ה עד האינדא. פי' שכבר נאסרו.

כ' המהרש"א, דבהא ודאי לא הוה טעי שמואל, דאטו משום דנעשתה בהן עבירה כבר, יניחן עוד להעשות בהן עבירה, אלא ודאי לא בעי שמואל אלא לומר דלא מועיל להן עוד שמירה לענין איסור כהונה, דעד האינדא וכו' וכבר נאסרו כמש"כ תוס', ואביו א"ל דלא הוה לך לזלזולי בהו כולי האי לומר בהאי לישראל כאלו שרי לזלזולי בהו להניחן בלא שמירה.

וז"ל הריטב"א, קשיא לן, דהא שפיר קאמר שמואל ואמאי איעניש, וי"ל דאבוה דשמואל שרנהו מקמי דחזא שבויינהו, דהו"ל נשביתי וטהורה אני, וכי חזא שבויינהו שרנהו נמי בטעמא דאמון כיון שהתירוה לינשא, ואמר דלינטריינהו מכאן ולהבא, ושמואל לא ידע דשרנהו אבוה מקמי הכי, א"נ ידע לה ולא סבירא ליה כוותיה, משו"ה אמר עד האינדא מאן נטריינהו, דכיון דאיכא עדי שביה הרי הן בחזקת טמאות, ומשום דאמר לה בהאי לינשא איקפיד אבוה וא"ל אילו בנתך הואי וכו'.

כג. בתוד"ה עדי טומאה. דבשבויה נמי איכא איסור סקילה, אם נשאת לכהן, שימש בנה ע"ג המזבח בשבת.

כ' בהגהות מים חיים להפ"ח, קשה טובא. דאנן קיי"ל [קידושין סו:]: "ברך ד' חילו" אפי' חולין שבו אם עבד עבודתו כשירה, ומסתברא שאינו חייב סקילה כיון שעבודתו כשירה. עכ"ל. וכע"ז כ' תוס' בקידושין [יב: בד"ה אם] וכו' שם הגריע"ב ע"כ דברי הפ"ח. והרש"ש הוסיף בזה, דלהרמב"ם [בפ"ו מהל' ביאת מקדש ה"י] אפי' עבודתו שעבד אחר שנודע שהוא חלל, לא נתחללה, וא"כ לכאוף אין בו חיוב מיתה. ולפמש"כ ביבמות [לג:]: בדעת רש"י דאף דשחיטה כשרה בזר לכתחילה, מ"מ שבת לא נדחה אצלו, עיי"ש, י"ל דה"ה בחלל, או אפי' כל שכן.

כג. בתוד"ה עדי טומאה. ומיהו אית ספרים דגרסי התם אם הקילו בשבויה דמנוולה נפשה גבי שבויה וכו', פירוש ולא שכיחא כולי האי.

וז"ל הריטב"א, וא"ת כיון דעדי טומאה איתמר, למה הקילו בה יותר מאשת איש כדאיתא בקידושין, דהא כיון דאיכא עדי טומאה ליכא טעמא דמנוולה לגבי שבאי, וי"ל דאדרבה, חזקה דמנוולה נפשה לגבי שבאי גדולה כ"כ, עד שראוי לומר דהאי קלא דאמר שנטמאת, קלא דשקרא הואי ואע"ג דאתחזק בבי דינא.

כג. שתי נשים שנשבו וכו'.

ופירש"י שיש עדים שנשבו. וכו' הפנ"י, משמע דבדליכא עדים היו מהימנא כל חדא לומר נשביתי וטהורה אני, אע"ג דחברתה ידעה שנשביתי ולא שייך לומר הפה שאסר, משום דאכתי כל חדא הוי יכולה להכחיש חברתה ולומר שלא נשביתי, דעד אחד בשבויה לאו כלום הוא לאסור, אלא להתיר. ולכאוף היה נראה מכאן ראיה, דהא דקיי"ל דלא אמרינן מיגו במקום עד אחד, לאו משום דהו"ל מיגו דהעזה שאינו יכול להעיז ולהכחיש העד, דא"כ הכא אמאי מהימנא, אלא על כרחך דעיקר הטעם במיגו במקום עד אחד, היינו היכא שהיה צריך לישבע להכחיש העד, כמש"כ תוס' בנסכא דר' אבא [ב"ב לד. בד"ה הוין]. ולשיטת הסוברים דבכל ענין לא אמרינן מיגו במקום עד אחד, משום דהו"ל מיגו דהעזה. צ"ל דשאני הכא דבשבויה הקילו.

כג. ת"ר אני טמאה וחברתי טהורה וכו'.

כ' הריטב"א, כולה מתניתא מיירי כשחברתה שותקת, או בדליאתא, א"נ בשוטה, [א"ה, לכאוף הומ"ל בקטנה, ואפי' אי נימא דשויה אנפשה מדין נדר הוא, מ"מ בקטנה מבת ג' עד בת י"א לכאוף אין אמירתה אוסרתה. וצ"ת]. דאי דאיתא ומכחשת לה, הא ודאי לא משתריא אפומה דידה, דהא שויתה לנפשה חתיכא דאיסורא.

כג. ר"פ אמר וכו' אמרה אני טמאה וחברתי טהורה, ואמר לה ע"א את טהורה וכו'.

כ' הגרע"א, מסתפקנא באשת כהן שנשביתי וע"א מעידה דטהורה, והיא אומרת טמאה אני, ד"ל דאינה נאמנת, דאמרינן עיניה נתנה באחר, ודינא דהכא רק בפנויה שאומרת טמאה, [ומשמע דאפי' באו בבת אחת או שאמירתה קדמה לעדותו [כפשטא דלישנא דגמין], דלכאוף בזה נימא דמ"מ הוי עדותו כע"א בהכחשה, ונסלק עדות שניהם ותיאסר כשבויה דעלמא, לא אמרינן הכי, דכל שע"י דיבורא תאסר, אמרינן עיניה נתנה באחר]. או דילמא כיון שנשביתי ויש חשש גדול לטומאה, נאמנת וכמו ברגלים לדבר דנאמנת, וצ"ע לדינא.

כג. רב פפא אמר וכו' חברתה משתריא אפומה דידה.

כ' הרמב"ן, טעמא דמילתא משום דקיי"ל כל מקום שהאמינה תורה ע"א הרי כאן שנים, ואין דבריו של אחד במקום שנים. וכן פירש"י ז"ל. ואיכא למידק הא דתנן פ' האשה שלום [ק"ז]: ע"א אומר מת וע"א אומר לא מת, הרי זו לא תנשא, ואע"ג דהימנוה רבנן כדעולא, הני מילי היכא שכבר התירוה לינשא, אבל לא התירוה לינשא, אין מתירין אותה, ובמס' סוטה [לא:]: נמי וכו'. ואיכא לפרושי הכא נמי שכבר התירוה אפומה דידה מקמי דתיתי ע"א. והיכא דמשתריא אפומא דעד אחד נמי, בדאתא ע"א בקדמייתא ושרו לה אפומא דידה, ואע"ג דבלישנא דגמ' אמרינן ואמר לה ע"א את וחברתך טהורה דמשתריא אפומא דידה, לא קפדינן בהכי, ומשום דברייתא קתני אמרה, נקט איהו נמי ברישא עדותה של אשה.

ואיכא למימר דבשבויה הקלו אפי' בבת אחת. [וז"ל המאירי, ולא סוף דבר כשהמטהר קידם ובא תחילה, אלא אף בבאו בבת אחת או אפי' דקדם המחמיר, נאמנת על חברתה להקל וכו'. ובתוס' ר"י דקדק מדברי רש"י, דאפי' לא נישאת ולא התירוה לינשא עד שבה עד הפסול, נמי משתריא חברתה אפומה דידה, ואיהו פליג דדוקא כשנשאת או התירוה לינשא]. ולי נראה דאשה לגבי עד כשר, לאו הכחשה היא, דבשלמא בעד כשר, כיון דחזי לאיצטרופי מכחיש, אלא אשה בטומאה ובלא מת, לאו הכחשה דכלום היא אלא לגבי אשה אחרת. וצ"ע. ושוב מצאתי פירכא לזה מן הירושלמי וכו' משם למדתי שהאיש והאשה שוין להכחשה. עכ"ל הרמב"ן].

כג. בתוד"ה שתי. אומר ר"י דלא גרסינן זאת אומרת נשביתי וטהורה אני וכו'.

הגרע"א בתוספותיו למשניות [אות כ"ה] כ' ליישב הגירסא, לפי מש"כ הרא"ש בתשובה [כלל ס"ו סי' ח'], דאם על הטענה שהיה יכול לטעון יש עדים פסולים נגדו, לא הוי מיגו, דלא רצה להכחיש העדים, עיי"ש, א"כ מתני' דהכא י"ל דמירי דעדים פסולים מעידים שנשבו, [א"ה, לכאוף היינו עד א' וחברתה], ואילו לא הודית שנשביתי לא נאסרה ע"י פסולים, ולזה

נקט אמרה נשבתי וטהורה אני, דאסורה מחמת הודאתה דנשבית, ואינה נאמנת לומר טהורה אני במיגו, דלא רצתה להכחיש עדים פסולים.

כד. ואי אשמעינן הני תרתי משום דממונא, אבל אשת איש דאיסורא אימא לא.

במלאכ"ש הקשה, דליתני אשת איש דאיסורא וכ"ש תרתי קמייתא דממונא. ונלע"ד ד"ל דאי הוה תנא אשת איש בלחוד, הו"א דוקא בא"א הוא דכי יש עדים שהוא א"א והיא אומרת גרושה אני אינה נאמנת, משום דהוי איסורא, אבל תרתי קמייתא דלא הוי רק ממונא, אפי' יש עדים שהיא של אביו או שהוא כתב ידם, הו"א דליהוי נאמנים, להכי תנא כולהו עכ"ל. וז"ל הריטב"א, וה"ה דממונא לא גמרי מאיסורא. דאוקי ממונא בחזקת מריה.

כד. אבל אשת איש דאיסורא אימא לא.

כ' הבית יעקב, אף דדבר שבערוה רק ממזון ילפינן [סוטה ג:], ומהיכי תיתי יהיה ס"ד דעדיף ממזון, נראה דהנה מעדים דנאמנים אף להוציא, כגון בשובר [שאמרו כתב ידיו הוא אבל אנוסים היינו וכו', וע"פ דבריהם גובה המלוה], ליכא למיגמר, דעדים הוא לעלמא, משא"כ באשת איש דהוא לנפשיה, וכמו שמחלק הש"ס לעיל, רק הקושיא הוא ממודה ר' יהושע, ובזה שפיר אמר משום דשם ממונא הוא להחזיק. ודבר שבערוה דמי להוציא ממזון.

כד. ואינו נאמן להשיא אשה.

[ופירש"י מיוחסת, ומעלה היא ביוחסין. [ובתוס' ד"ה אבל] הביאו בשמו באופן אחר, והוא פירושו דלקמן [כה:]: כמש"כ הב"ח]. וכו' ע"ז בתוס' ר"ד וז"ל, פ"י המורה וכו', וכן פ"י גם ר"ח דאינו נאמן להשיא אשה הראויה לכהונה, דחיישינן שמא חלל הוא. וקשיא לי, א"כ איזו אשה יקח, דכשירה הראויה לכהונה אסרת לו, אשה פסולה לכהונה אסור לו ליקח, דשויא אנפשיה חתיכה דאיסורא באומרו כהן אני, ותו, דאפי' איבריא לן דחלל הוא, אמאי לא ישא אשה כשרה ואפי' בתו של כה"ג, והא קיי"ל [יבמות פד:]: לא הוזהרו כשרות לינשא לפסולים, ונ"ל לפרש דהאי דאמר להשיא אשה, לאו להשיא לו אשה, אלא להשיא מנשותיו לכהונה כגון אלמנתו ובתו, דמספקינן ליה בחלל, ובת חלל ואלמנת חלל הן פסולות לכהונה.

כד. החמרינן שנכנסו לעיר, ואמר א' מהן שלי חדש ושל חברי ישן וכו'.

בפ"י ריבמ"צ אמותני דדמאי כ' וז"ל, ראינו שפירש ר"ש ז"ל חמרינן, פירוש, תרגום של יין חמרא, ועל שם היין נקראין חמרינן, ודרך היין להשתבח כשהוא ישן, ולא התבואה, כי התבואה החדשה יפה מן הישנה. ואישתמיטתיה הא דתניא בספרא, "ואכלתם ישן נושן" [ויקרא כ"ו, י'] אין לי אלא יין, מניין לרבות לכל המתיישנים, ת"ל וכו', עיי"ש, ותו, החמרינן לא כאשר פירש ע"ש יין, אלא חמר נקרא ע"ש חמורו, ספן ע"ש ספינתו, גמל ע"ש גמלו וכו'.

כד. שלי חדש ושל חברי ישן.

יעו' פירש"י וב' פירושי תוס'. ובמשנה ראשונה [שם מ"ו] פ"י עוד, דישן וחדש נמי לענין מעשר הוא, כגון שעומד בשנה שהיא מוצאי שביעית קודם זמן הביעור וכו', והתבואה של שביעית פטורה מן המעשרות, והחדשה של מוצאי שביעית חייבת. [ומבואר לפ"ז דהא דאינו נאמן על המעשר, לאו דוקא בספיקא אם נתעשרה התבואה, דבחזקת חיוב קיימא, אלא גם ככה"ג דמספק"ל אם נתחייבה כלל. מיהו צ"ב לפו"ר, דהא לענין שביעית נאמן, וכיון דנוהג בה שביעית על פיו, ממילא מיפטרא מן המעשרות, דלא פלגינן נאמנותו בדבר שבתולדה].

כד. אמר רבא כר"י אדר"י קשיא, דרבנן אדרבנן לא קשיא.

הקשה הגרע"א מאי קשיא, הא שני ושני [אב"ה, וכן הקשה הפנ"י], דהכא ע"א נאמן בעדותו בעצמותו, לא משוי חשש דגומלין לריעותא לבטל עדותו, משא"כ התם דבעצמותו אינו נאמן, כיון דהוא עם הארץ וחשוד על המעשרות, אלא דבאנו להוכיח דבקושטא מעיד מדאמר שלי

אינו מתוקן, בזה אמרינן דאין זה הוכחה, דדילמא אמר כן משום גומלין, והדרא לדינא דע"א אינו נאמן. ואולי דמ"מ הוי כסברות הפוכות, דר' יהודה חייש הכא יותר לגומלין, ורבנן חיישי התם יותר וכו'.

והפנ"י כ' לחלק בין ודאי חשוד לסתם עם הארץ שהוא ספק חשוד ורובן מעשרין, וז"ל, דאע"ג דלא קיי"ל כמ"ד החשוד על הדבר לא מעידו, אלא דמעיד בשל אחרים, משום דאין אדם חוטא ולא לו, אפ"ה מעיקר הדין כיון שהפירות של זה ודאי חשוד, א"כ איתחזק איסור טבל, והיכא דאיתחזק איסורא אמרינן וכו' אפי' ע"א כשר אינו נאמן, אלא משום דבידו להפריש משלו, וכו' הרא"ש בפ' הניזקין [סי' ח'] וכו' כיון דבידו, הכל קרויין בעלים עליו, וא"כ כיון דחשוד אינו נאמן על שלו, בדין הוא דבאיתחזק איסור טבל אינו נאמן אף בשל אחרים שהם חשודין, דהא אם נחשבהו כבעלים גופא משום דבידו, אפ"ה אינו נאמן, דבשל עצמו אינו נאמן. [א"ה לכא' אינו מובן, דאף אם נחשבהו כבעלים, אכתי קיימא הסברא דאין אדם חוטא ולא לו, דמה הנאה יש לו עיי"ז], משא"כ הכא בחמרינן לא איירי מודאי חשודין, אלא שהן עמי הארץ, וא"כ שפיר יכולים להעיד בשל אחרים, ולא שייך לומר איתחזק איסורא דהא רוב עמי הארץ מעשרין הן, ורוב עדיף מחזקה, וא"כ על כרחך הא דאינן נאמנין לרבנן. היינו משום חששא דגומלין, ומקשה שפיר.

כד. דרבנן אדרבנן לא קשיא וכו' בשכלי אומנותו בידו.

הקשה הרשב"א לקמן [כד: בד"ה ואבע"א], לרבנן דחיישי לגומלין בשכלי אומנותו בידו [כפירש"י, ולא כתוס' [כד: בד"ה בשכלי] בשם ר"ח], וכי יש לך כלי אומנות גדול ממתני' דשתי נשים, ושני אנשים שזה אומר אני כהן וחברי כהן זה אומר אני כהן וחברי כהן, וכן שתי נשים שנשבו זאת אומרת אני וחברתי טהורות וזאת אומרת כן. וי"ל דלא קרו רבנן כלי אומנותו בידו, אלא כשהתועלת שהן רוצין להועיל בו בפנינו [וצ"ל דאף למכור פירותיו בעיר אחרת כדפירש"י, מיקרי לפנינו], דהשתא איכא חששא יתירא בזה שנושא כלי אומנות שמראה שרוצה למכור פירותיו, אבל זה אומר אני כהן וחברי כהן, השתא מאי נפק להו מינה, והא אין כאן תרומה בפנינו, שנחוש שעליה נתנו עיניהם ליטלה, וכן שתי נשים, מה איכפת להן עכשיו, התהייה הלילה לאיש ולכהן, ואי משום מה שעתיד, להעיד שקר עכשיו על מה שאפשר שלא יעלה בידם, לא חיישינן, ולפ"ז אם בשעת מעשה אמרו אין שומעין להם, כן נ"ל.

כד: אבעיא להו מהו להעלות משטרות ליוחסין.

כ' הריטב"א, פירוש, נקטינן יוחסין משום דכל היכא דסמכינן אשטרא ונימא דאכולה מילתא קא מסהדי, הרי הוא כשר אף ליוחסין, ומיהו בכלל בעיין הוא אם מעלין משטרות לתרומה, דכל היכא דאמרת דאמנה שבשטר בלחוד מסהדי, אף הוא ודאי דאפי' לתרומה אין מעלין אותו.

ועיין בפור"י שכ' [לתרץ קושית תוד"ה אמנה] ד"ל דהא פשיטא דמסהדי אכולי מילתא, אלא דמבעי אי מסהדי על כולי מילתא בתורת עדות, וא"כ גם ע"ז שהוא כהן מסהדי בתורת עדות ומעלין ליוחסין, או דילמא לא מסהדי אלא בתורת חזקה וא"כ אין מעלין ממנה ליוחסין, אבל לתרומה מעלין לכו"ע.

כד: לא צריכא דכתיב ביה אני פלוני כהן לויתי מנה מפלוני וחתימו סהדי מאי וכו'.

כ' הרשב"א, ומסתברא דבכי הא הוא דמבעיא להו, אבל אם כתבו בו העדים אין פלוני כהן לוח מפלוני מנה כדרך שאנו כותבים, מעלין על פיהם, דעדים בכי הא מסתמא אכולה מילתא מסהדי, ועד דמוחזק להו דכהן הוא לא כתבי הכין, אבל כשהוא כותב על עצמו אני פלוני כהן והן חתמו מלמטה, איכא למימר שהן לא חתמו אלא על עיקרן של דברים שהוא המנה שבשטר, ולא היה להם לחקור זה שקרא עצמו כהן אם הוא כהן אם לאו, כיון שאינו צריך לעיקר המלוה וכו'. וכ"כ הר"ן בשם הרא"ה, ומסיק וז"ל. אבל הרמב"ם [וי"ג הרמב"ן] ז"ל כ', דאפי' בלשון עדים נמי מספקא לן, וטעמא דמילתא לפי שאפשר שהסופרים סומכים על שמות

בני אדם כפי שהם מוחזקין בעיר, וכיון דחזו ליה דאכול בתרומה וקורין אותו כהן, אינהו נמי קרו ליה הכי.

כד: רב הונא ורב חסדא חד אמר מעלין וחד אמר אין מעלין.

כ' הרשב"א, למ"ד לאו אכולה מילתא קא מסהדי, לא דמי לעורר על השדה ועשאה אחד סימן לאחר והוא חתום עליה בעד, דאיבד את זכותו כדאייתא בירושלמי [פ"ג ה"ו], דאלמא אכולה מילתא קא מסהדי, דשאני התם דכיון שהוא עצמו עורר עליה, ולפי דבריו גזולה היא ביד זה, לא היה לו לחתום בשטר שנקראת בו על שמו בשקר, אבל אלו שאינן יודעין שהוא שקר אלא שהדבר להן בספק, לא היה להן לחקור, כיון שאין זה עיקרו של עדות. ותדע לך דאף בשדה כן, דאילו עשאה אחר סימן לאחד ועדים חתומים עליה, לא איבד זה את זכותו, וטעמא כדאמרן, דכיון שאין זה עיקרו של עדות, אין להם לעדים לחקור אם שדה זו של זה או של אחרים.

ולענ"ד אכולה מילתא קא מסהדי, לא דמי לעשאה אחד סימן לאחר ועדים חתומים על שדה מקח, דלא איבד זה את זכותו, דהתם כיון שאלו רואין שדה זו מוחזק ביד זה, מה להן להחזיק אותו בחזקת שאינו שלו, ועוד דאחזוקי אינשי בגבני לא מחזקינן, אבל זה שקורא לעצמו כהן, אם לא שהעדים יודעים בו שהוא כהן, לא היו חותמין עליו, דדילמא נפיק מיניה חורבא, דילמא אינו כהן ואסוקי הוא דאסיק שמיה כהן, וכי מפיק עליה האי שטריה, אמר לאו אנא ניהו דלא כהן אנא, א"נ דילמא איכא יוסף בן שמעון אחרינא וכתב האי כהן כדאמרין בב"ב [קעב]. וכו', ושמא סמכו אלו ע"ז, וכיון שכן נמצא כהן מעיקרו של עדות.

והריטב"א ג"כ חולק עד"ז, בין הך דסוגיין דאיכא למ"ד אכולה מילתא קא מסהדי, להיכא שנכתב בשטר אחד קרקע ממוצר [שנעשית מיצרא] לשם ראובן, דאינה עדות, ומסיק וז"ל, ודוקא כשכתוב בלשון בעל דבר, אבל כתוב בלשון עדים, אכולה מילתא מסהדי, ואי לאו דידעו דדידיה היא, לא הוי כתבי הכי, וכן היה אומר מורי ז"ל, אלא שהוא היה אומר, דכי הא מילתא מפיהם ולא מפי כתבם ואין למדין ממנו, ולגבי תרומה ויוחסין הוא דמייתנין לראיה דאפי' בעדים מסיחין לפי תומם מסקינן מתרומה ליוחסין, אבל לענין ממונא, עדות בע"פ בעינן או בשטר גמור, אבל עדות זו שכתב אגב גררא אינו נידון כשטר לענין זה, ואין מוציאין בו ממון מאחרים.

כד: מהו להעלות מנשיאות כפים ליוחסין.

כ' הרמב"ן, הך בעיא ה"פ, את"ל מעלין, צריכין שנים להעיד עליו לנשיאות כפים, ואת"ל אין מעלין, בע"א סגי, כדאמרין במעלין מתרומה ליוחסין קא מיפלגי, דבכל שאר איסורין, ע"א במילתא דעבידא לאיגלווי מהימן, אבל ליוחסין בדוקין כגון מזבח ודוכן, שנים בעינן, דע"א אינה בדיקה. והא דאמרין ה"מ תרומה דעון מיתה, ה"נ קאמר, דכיון דעון מיתה היא, דין הוא שנעלה ממנה ליוחסין, ומיהו כיון שמעלין, צריכין שנים לתרומה תחילה. ור"ת פ"י בספר הישר, דכיון דעון מיתה היא, צריך שנים, וכיון שע"פ שנים אכל, מעלין, או דילמא התם דבצינעא אין מעלין ליוחסין כיון שע"פ עד אחד, אבל בנשיאות כפים, כיון דבפרהסיא אע"פ שע"פ עד א' עשאה, מעלין ממנה ליוחסין.

כד: אבל נשיאות כפים דאיסור עשה לא.

כ' הפנ"י, מכאן מקשים קושיא עצומה על הא דאייתא פ' כל כתבי [שבת קיח]: א"ר יוסי מימי לא עברתי על דברי חבירי, אם אמרו לי עלה לדוכן הייתי עולה, וכ' שם תוס' [בד"ה אילן] לא ידע ר"י מה איסור יש בזה העולה לדוכן, ותמהו עליו רבים היאך אישתמיטתיה לר"י בעל התוס' סוגיא ערוכה דהכא ונדחקו ליישב. ונלע"ד דלק"מ, דע"כ הא דדרשינן "כה תברכו" ולא לזורים, היינו בבית הבחירה דוקא, כדאייתא בסוטה [לח]. דעיקר קרא בבית הבחירה איירי, והתם ודאי אסור משום שמברכין בשם המפורש, אבל בגבולין דלית לן קרא, שפיר הקשה ר"י מה איסור יש בזה, דלא יהא אלא קורא בתורה, ואי משום ברכה לבטלה, מסתמא ר' יוסי לא בירך ברכה שאינה צריכה, ואיהו לא קאמר אלא הייתי עולה. והא

דאמרין הכא דאיסור עשה, אע"ג דאיירי בגבולין כדאמרין לקמן נשיאת כפיים בבבל ראייה, מ"מ הכא לרבותא קאמר, דאין מעלין אפי' מנשיאת כפים דבית הבחירה ליוחסין, כיון דליכא אלא איסור עשה, אבל מאן דאית ליה מעלין, היינו משום דבפרהסיא לא מחציף נפשיה, וזה שייך אפי' בגבולין.

וההפלאה כאן כ', דאיסור עשה דקאמר הכא היינו דוקא כשמברך עם כהנים אחרים [להיפך מחילוק הרמ"א ריש סי' קכ"ח], ומשום דאיכא נמי מצות עשה לישראל להתברך מן הכהנים, ודוקא פנים כנגד פנים כמבואר בסוטה [לח]. א"כ זה העולה בין הכהנים לדוכן אינו מתברך מהם. ולישנא דאיסור עשה קצ"ב לפ"ז, דלכא' אינו אלא ביטול עשה].

כד: בתוד"ה שאני הכא. אבל קשה וכו' וי"ל דשפיר הוה ידע דריע חזקיייהו וכו'.

וז"ל תוס' הרא"ש, ונ"ל דלאו פירכא היא מעיקרא, דבגולה לא הפרישו הפסולין עד שעשאם עזרא כסולת נקיה, ואף המוחזקין בחזקת כשרות פסל כדכתיב ויגואלו מן הכהונה, הילכך פשיטא ליה דאותה חזקה של נשיאות כפים בגולה, לא הועילה להם ליוחסין, דאף אותם שנתערבו בגוים היו מחזיקין עצמן בחזקת כהנים עד שפסלם עזרא, אלא הכי פריך, אתי לאסוקיניהו ע"י נשיאות כפים של עכשו הואיל והפריש הפסולים.

כה. נשיאות כפים בבבל.

פירש"י לפי שיש שם ישיבה וב"ד קבוע, בודקין אחר נושאי כפים. וכו' ע"ז הפנ"י, אע"ג דלעיל בלשון האבעיא מפרש טעמא דמעלין מנשיאות כפים ליוחסין משום דבפרהסיא לא הוי מחציף נפשיה, י"ל דהיינו דוקא היכא שב"ד קבועין, דאף אי איתרמי שלא בדקו, לא הוי מחציף נפשיה, משא"כ היכא שאין ב"ד קבועין, לא שייך טעמא דלא הוי מחציף נפשיה.

כה. אבל לא חילוק גרנות.

ופירש"י דתרומה דידהו לאו דאורייתא [ובסוריא נמי האי תנא סבר כיבוש יחיד לא שמיה כיבוש]. והקשה הרמב"ן, וליהוי נמי מדרבנן, אמאי אין מעלין מינה לדאורייתא, דהא מסקינן מתרומה דרבנן לחלה דאורייתא, ולא מילתא היא, דשאני הכא כיון דאפי' בזמן שביהמ"ק קיים דרבנן היא, לא דייקינן בה, משא"כ בשאר תרומה בא"י, דכיון שבזמן שביהמ"ק קיים דאורייתא היא ולחומרא אזלינן בה, השתא נמ חמירא להו כדמעיקרא. וי"ל ע בחילוק תרומת ירק או לקוח בא"י דחויבא מדרבנן אף בזמן שביהמ"ק קיים, אי דמיא לתרומה בזה"ז או לתרומת סוריא].

כה. רשב"ג אומר אף אלכסנדריא של מצרים בראשונה מפני שב"ד קבועין שם.

כ' במים חיים להפר"ח, ק"ק מאי דהוה הוה, וי"ל דנפק"מ שמי שיש לו שטר שאבותיו בזמן ההוא נשאו את כפיהם, דהויה חזקה. [ולא חיישי שמא אח"כ נתערב בו פסול]. והרמב"ן תי' דקמ"ל דאי איכא דוכתא האידנא דקביעי ביה ב"ד כדהו קביעי התם, בנשיאות כפים הויה חזקה. וכ"כ הרשב"א והריטב"א.

כה. שהרי ז' שכיבשו ז' שחילקו וכו' ולא נתחייבו בתרומה.

ופירש"י דיליף מדכתיב "דגנך" ו"תבואת זרעך" המיוחד לך, ועוד מדתלה הכתוב המעשר במנין שנות השמיטה. והריטב"א כ' בשם תוס', דתרומה ומעשר לאו משמיטין ילפינן, אלא מדכתיב [דברים י"ב, ו- י"א] ועברתם את הירדן וישבתם בארץ וגו' והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם ואת מעשרותיכם ואת תרומת ידכם, ומסתמא לא נתחייבו להפרישו אלא כשהיה ראוי להביאו, ולא שיהא מופרש ומונח עד לאחר כיבוש וישיבה. ואע"פ שבזמן הזה למ"ד קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא מפרישין לאיבוד, וכן בנוב וגבעון לר"ש, שאני הני שכבר נתחייבו במעשר ותו לא פקע דין המעשרות מן הארץ, אבל בתחילת המצוה אין לומר שיצוה הכתוב להפריש לאיבוד [ותרומה ומעשר ראשון ומעשר עני, אף דאינן טעונין הבאת מקום, לא אשכחן חיוביהו אלא במקום חיוב מעשר שני]. מעתה הדר

לפינן שמיטה ממעשר שאין נוהגין אלא לאחר כיבוש וחילוק, שהרי תלה הכתוב מעשר בשמיטין כדפירש"י ז"ל.

כה: לא, עדות הבאה מכח חזקה כחזקה.

בקוב"ש [אות ס"ח] הקשה מאי קמ"ל, פשיטא דסומכין על עדות כאילו ראינוהו. ושמא י"ל דקמ"ל דלא הוי כעד מפי עד. ועדיין אינו מיושב, דבעד מפי עד אין הגרעותא בעד השני, דודאי מאמינים לו ששמע מהעד הראשון, אלא דאין סומכין על העד הראשון שהגיד חוץ לב"ד, אבל בעד מכח חזקה, ודאי יש לסמוך על החזקה כאילו ראינוהו. וז"ל תוס' הרא"ש, תימה אכתי תיקשי פשיטא, מה לנו, אם ראינו חזקה או אם עדים מעידין עליה. וי"ל דה"פ, עדות הבאה מכח חזקה שאנו יודעין שהוא כהן מחמת חזקה של הקורא אחריו שמוחזק לנו שהוא לוי.

כה: שמעת מילי דבר נפחא ולא אמרת לי משמיה.

פירוש, שאילו אמר[ת] לי משמיה, הייתי מקבלו ולא הייתי טועה בדבר עכשיו. ור' אלעזר שלא אמר משמו של ר' יוחנן, מפני שכיון שהיה תלמידו מובהק, לא היה צריך לכך, כי הכל יודעים שהיא תורתו של ר' יוחנן, וכההיא דאמר ביבמות [צו]: יהושע יושב ודורש והכל יודעין שהיא תורתו של משה.

כה: אמר ליה אני מאמינו להאכילו בתרומה, שבידו להאכילו בתרומה וכו'.

ופירש"י שהרי הוא כהן והכל חולקין לו חולקין לו תרומה. והקשה הרמב"ן, הא אע"ג דאיהו כהן ומצי למיתן ליה, אנו היכי יהיבין ליה ומחזקין ליה בכהן, ותו, איהו מצי למיתן ליה תרומה, אילו אזיל אזיל למדינת הים, א"נ לכי מיית, היכי אכיל בתרומה, הא ליכא מיגו. ובתוס' הרא"ש הוסיף להקשות וז"ל, דאפי' מחיים אין זה מיגו טוב, שאם יוליכנו לגורן ויצוה ליתן לו חלקו, הרי יפסיד, והשתא שאומר שהוא כהן נוטל כל אחד חלקו. [ואע"פ שביאר בפסקיו פ' הנזיקין [סי' י"א] בהא דנאמן לומר על הטבל שהוא מתוקן משום בידו לתקנו, [למ"ד תורם משלו על של חבירו א"צ דעת בעלים], דאע"ג דלאו בשופטני עסקין שיתרום משלו על של חבירו, מ"מ כיון שבידו ותקנו הוי כבעליו, אבל הכא הא אינו בידו לעשותו כהן, רק ליתן לו התרומה, ולא עדיף משאר מיגו].

ומסיק וז"ל, ותירץ הרמב"ן שכן בידו להאכילו בתרומה דאי בעי אמר כהן הוא ואינו בני, והיה אוכל על פיו לבדו, ואין זו עדות גמורה כשאר עדות, [ולשון הרשב"א בשמו, דהעדאת עד אחד אינה מתורת עדות גמורה, אלא כל שאנו מכירין ומדמין שהוא אמת. ובריטב"א כ', אין זו מדין עדות גמורה אלא מדין בירור], הלכך אנו מאמינים אותו להאכילו בתרומה משום מיגו, ואין בידו להשיאו אשה, דאילו נמי אמר הכי אינו נאמן אא"כ יצטרף אחר עמו, וכיון דבעינן שנים, אלמא עדות גמורה היא, ואין תורת עדות משום נאמנות, כדאמרינן בב"ב [קנט]. אטו משה ואהרן משום דלא מהימני, אלא גזיה"כ הוא, הלכך אע"ג דאיכא מיגו פסול, דרחמנא פסליה, ועוד, דאם יצטרף אחר עמו ליכא מיגו, דאם אמר לאו בני הוא, העד מכחישו. [ולשון הרמב"ן שלפנינו, דבהדי עדים אחרים ליכא מיגו, דלא מצי למימר לאו בני הוא, דעבידא מילתא לאיגלוין].

כה: אני מאמינו להאכילו בתרומה, שבידו להאכילו בתרומה וכו'.

מכאן הקשה הקצוה"ח על שיטת הרמב"ם והרא"ש, דס"ל דמדין יכיר נאמן האב לומר אפי' על מי שלא הוחזק בנו כלל שהוא בנו ובכור הוא, דא"כ אמאי אינו נאמן להאכילו בתרומה אפי' בלא מיגו, דכי היכי דנאמן

לשווייה בן גרושה ובן חלוצה, ה"נ יהא נאמן להכשירו לכהן, וכמש"כ הנימוק"י פ' אלמנה לכה"ג [סט:] דהיכא שהבעל טוען [על ארוסה שעברה] שהוא כשר והיא מכחשתו, י"א דהולד ספק ממזר כיון דברי וברי הוא, וי"א שאם היה טוען שלא זזה ידו מתוך ידה, שהוא נאמן להכשירו, דכיון שהאמינו התורה לפוסלו כ"ש שנאמן להכשירו, דאית לאמו חזקה דכשרות וכו', וכ' הריטב"א שהוא טעמא דמסתבר, עכ"ל הנימוק"י, וא"כ ה"נ כיון שהאב נאמן לומר בני זה בן גרושה וחלוצה בתורת יכיר, אמאי אינו נאמן להאכילו בתרומה ובתורת יכיר אפי' בלא מיגו, בשלמא הא דאינו נאמן להשיאו אשה, אפשר שהוא משום מעלה דיוחסין, אבל לתרומה אמאי אינו נאמן, ומזה נראה כדעת רשב"ם ותוס', דאב אינו נאמן בתורת יכיר אלא במוחזק שהוא בנו, ומשו"ה אינו נאמן להאכילו בתרומה אלא משום שהוא בידו. וזה נ"ל טעמא דהי"א שכ' בנימוק"י דהולד ספק ממזר והאב אינו נאמן להכשירו, כיון שאינו [יודע] [ידוע] אם הוא בנו. [וקצ"ב ל' הנימוק"י בשם הני י"א, שתלה הטעם במה דברי וברי הוא]. ויעו"ש בסו"ד שהביא מהירושלמי שאינו נאמן להכשירו לכהונה, ומשמע מזה דלפוסלו הוא דנאמן [מתורת יכיר] אבל לא להכשירו.

וז"ל הרשב"א, [בד"ה אמר ר' חייא], וי"ל דהכי קאמר ליה ר' חייא, אב ודאי לאו מתורת עד אחד מהימנת ליה, דהא קרוב הוא אצל בנו, ולתרומה עד אחד כשר מיהא בעי, אלא מ"ט מהימנת ליה, דסבירא לך דרחמנא הימניה דכתיב יכיר יכירנו לאחרים, וכשם שנאמן לומר זה בני ממזר, כך נאמן לומר בני זה וכהן הוא, א"כ אף להשיאו אשה האמינוהו. ואהדר ליה רבי, דמשום מיגו הוא דהימניה, הואיל ובידו הוא להאכילו בתרומה. ועיין במאירי שכ' לקושטא דמילתא דיי"א שהאב נאמן מדין יכיר, אבל שאר קרובים אינם נאמנים.

כה: בתוד"ה שקרא לפניו. פירוש פעם אחת.

המהרש"א ביאר דבריהם וז"ל, משום דמפירש"י נראה דאם אין כאן לוי, קוראים שני כהנים זה אחר זה, ואינו כן, דמסקינן שם דאותו כהן קורא שנית, וזהו שדקדקו לומר שלא היה הכהן שלפניו קרא אלא פעם אחת, ואם לא היה זה לוי היה קורא פעם שניה.

כה: בתוד"ה הרי. וי"ל דאע"ג דאיכא מיגו לא מהימן, דלדבריו קרוב הוא, כדאמרינן בהחולץ לדברך נכרי אתה וכו'.

וכ' ע"ז הגרע"א, בעניי איני מבין, דהתם מדין עדות באנו להאמינו, מדין יכיר, שפיר אמרינן לדברך וכו', אבל הכא דמטעם מיגו באנו להאמינו, מה בכך דהוא קרוב, אטו קרוב אינו נאמן במיגו, וצלע"ג. ובעיקר קושייתם, יעו"ש שתיירץ דאין זה מיגו, דאינו רוצה להפסידו מירושתו בנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס, דלא שייך בהו אי בעי ליתביה ליה. ובתוס' הרא"ש כ' כתוס', והוסיף וז"ל, ועוד י"ל דאין זה מיגו טוב, דאינו רוצה להעביר ממנו נחלתו.

כה: בתוד"ה שבידו. תימה איך נאמן אותו על תרומה בהאי מיגו וכו', וא"כ אין זה מיגו וכו'.

כ' הקוב"ש [אות ס"ט], לכא' משמע כונתם דמה"ט אין זה מיגו כלל, דמיגו לחצי טענה לא אמרינן, וכן לענין יכיר, כיון דלענין נכסים שנפלו כשהוא גוסס אין בידו, אינו נאמן כלל אפי' לענין מה שיש לו עכשיו. אבל מתירוצם שכ' כיון שנאמן להאכילו בחייו וכו', מוכח דלענין מה שבידו ודאי נאמן. ואפשר דס"ל דמהני מיגו לחצי טענה. עוד י"ל דאפי' נימא במיגו דלא מהני לחצי טענה, מ"מ בידו עדיף ממיגו.